

Тиняючи на чужині
Понад Елеком, стрів я діда
Вельми старого. Наш земляк
І недомучений варнак
Старий той був. Та у неділю
Якось у полі ми зустрілись
Та й забалакались. Старий
Згадав свою Волинь святую
І волю-долю молодую,
Свою бувальщину. І ми
В траві за валом посідали,
І розмовляли, сповідались
Один другому. — Довгий вік! —
Старий промовив. — Все од бога!
Од бога все! А сам нічого
Дурний не вдіє чоловік!
Я сам, як бачиш, марне, всує,
Я сам занівечив свій вік,
І ні на кого не жалкую,
І ні у кого не прошу я,
Нічого не прошу. Отак,
Мій сину, друже мій єдиний,
Так і загину на чужині
В неволі. — І старий варнак
Заплакав нишком. Сивий брате!
Поки живе надія в хаті,
Нехай живе, не виганяй.
Нехай пустку нетоплену
Іноді нагріє.
І потечуть з очей старих
Сльози молодії;
І, умитеє сльозами,
Серце одпочине
І полине із чужини
На свою країну.

— Багато дечого не стало, —
Сказав старий. — Води чимало
Із Ікви в (Пропуск в автографі Шевченка.) утекло...
Над Іквою було село, —
У тім селі на безталання
Та на погибель виріс я.
Лихая доленька моя!..
У нашої старої пані
Малії паничі були;
Таки однолітки зо мною.
Вона й бере мене в покої
Синкам на виграшку. Росли,
Росли панята, виростали,
Як ті щенята. Покутали
Не одного мене малі.
Отож і вчити почали
Письму панят. На безголів'я
І я учуся. Слізьми! Кров'ю!
Письмо те полилося... Нас,
Дешевших панської собаки,
Письму учить?!
Молитись богу
Та за ралом спотикатись,
А більше нічого
Не повинен знать невольник, —
Така його доля.
Отож і вивчився я, виріс,
Прошу собі волі, —
Не дає. І в москалі,
Проклята, не голить.
Що тут на світі робити?
Пішов я до рала...
А паничів у гвардію
Поопреділяла...
Година тяжкая настала!

Настали тяжкії літа!
Отож працюю я за ралом.
Я був убогий сирота.
А у сусіда виростала
У наймах дівчина. І я...
О доле! Доленько моя!
О боже мій! О мій єдиний!
Воно тоді було дитина,
Воно... Не нам твої діла
Судить, о боже наш великий!
Отож вона мені на лихо
Та на погибель піросла.
Не довелось і надивитись,
А я вже думав одружитись,
І веселитися, і жить,
Людей і господа хвалить...
А довелося...
Накупили
І краму й пива наварили,
Не довелося тільки пить.
Старої пані бахур сивий
Окрав той крам. Розлив те пиво,
Пустив покриткою... Дарма.
Минуло, годі... не до ладу
Тепер і згадувать. Нема,
Нема, минулося, пропало...
Покинув ниву я і рало,
Покинув хату і город,
Усе покинув. Чорт нарадив.
Пішов я в писарі в громаду.
То сьак, то так минає год.
Пишу собі, з людьми братаюсь
Та добрих хлопців добираю.
Минув і другий. Паничі
На третє літо поз'їжджались,

Уже засватані. Жили
В дворі. Гуляли, в карти грали,
Свого весілля дожидали
Та молодих дівчат в селі,
Мов бугаї, перебирали.
Звичайне, паничі. Ждемо,
І ми ждемо того весілля.
Отож у клечальну неділю
Їх і повінчано обох,
Таки в домашньому костьолі, —
Вони ляхи були. Ніколи
Нічого кращого сам бог
Не бачив на землі великій,
Як молодії ті були...
Заграла весело музика...
Їх із костьола повели
В возобновлениї' покої.
А ми й зустріли їх і всіх —
Княжат, панят і молодих —
Всіх перерізали. Рудою
Весілля вмилося. Не втік
Ніже єдиний католик.
Всі полягли, мов поросята
В багні смердячому. А ми,
Упоравшись, пішли шукати
Нової хати і найшли
Зелену хату і кімнату
У гаї темному. В лугах,
В степах широких, в байраках
Крутих, глибоких. Всюди хата.
Було де в хаті погуляти
І одпочити де було.
Мене господарем обрали.
Сім'я моя щодень росла
І вже до сотні доростала.

Мов пороссяча, кров лилась,
Я різав все, що паном звалось,
Без милосерді я і зла,
І різав так. І сам не знаю,
Чого хотілося мені?
Ходив три года я з ножами,
Неначе п'яний той різник.
До сльоз, до крові, до пожару,
До всього, всього я привик.
Було, мов жабу ту, на списі
Спряжеш дитину на огні
Або панянку білолицю
Розіпнеш голу на коні
Та й пустиш в степ.
Всього, всього тоді бувало —
І все докучило мені...
Одурів я, тяжко стало
У вертепах жити.
Думав сам себе зарізати,
Щоб не нудить світом.
І зарізав би, та диво,
Диво дивне сталось
Надо мною, недолюдом...
Вже на світ займалось,
Вийшов я з ножем в халяві
З Броварського лісу,
Щоб зарізатися. Дивлюся,
Мов на небі висить
Святий Київ наш великий.
Святим дивом сяють
Храми божі, ніби з самим
Богом розмовляють.
Дивлюся я, а сам млію.
Тихо задзвонили
У Києві, мов на небі...

О боже мій милий,
Який дивний ти! Я плакав,
До полудня плакав.
Та так мені любо стало;
І малого знаку
Нудьги тії не осталосьь,
Мов переродився...
Подивився кругом себе
І, перехрестившисьь,
Пішов собі тихо в Київ —
Не святим молитисьь,
А суда, суда людського
У людей просити.

[Орська кріпость 1848] — [С.-Петербург (?) 1858]